

читальнею – покликані допомогти усім колгоспникам стати в один ряд із передовиками. Десятки і сотні сільських бібліотек демонструють високі зразки бібліотечного обслуговування колгоспників, допомагають колгоспникам оволодівати основами марксистсько-ленінської теорії, освоювати високу техніку колективного сільського господарства, вчать селян культурно відпочивати за книгою» [6].

В одній із наступних статей конкретизується ідеологічна роль бібліотеки і бібліотечного працівника: «У справі формування нової людини, виховання в неї соціалістичного ставлення до праці, у справі вивчення та освоєння трудящими досвіду кращих передових людей нашої країни велике значення мають бібліотеки. Працюючи з книгою, газетою і журналом, допомагаючи читачам оволодівати нагромадженими людством знаннями, радянський бібліотекар сприяє політичному і культурно-технічному зростанню радянських людей, формуванню в них нових комуністичних рис» [6, с. 238-239].

Список використаних джерел:

1. ДАТО. Ф.П-1. ОП-1. спр. 7. арк. 157.
2. ДАТО. Ф.П-1. ОП-1. спр. 6. арк. 73–74.
3. ДАТО. Ф.П-1. ОП-1. спр. 15. арк. 109.
4. ДАТО. Ф.-Р. 1833. ОП-6. спр. 25. арк. 33.
5. ДАТО. Ф.-Р. 1833. ОП-6. спр. 33. арк. 14–17.
6. Західня Україна під большевиками. IX.1939 – VI.1941. Збірник. За ред. Мілени Рудницької. – Нью-Йорк, 1958. – 494 с. – С. 238–239.

Магдич О.Р.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ВІДНОВЛЕННЯ ЄПИСКОПСТВА В ГНЄЗНО У 1075 РОЦІ

Надзвичайно важливим вчинком Болеслава II (1058-1079) було відновлення кафедри в Гнезно, яка була знищена під час язичницького повстання 1037 р. та вторгнення чеських військ у 1038 році, під час якого Гнезно було розгромлене. Спочатку було відновлено саму церкву, де зокрема зберігались мощі святого Войтеха-Адальберта. Це було своєрідним символом відновлення польської церкви, оскільки саме тут відбувся Гнезненський з'їзд, під час якого імператор Оттон III дав дозвіл на створення у Гнезно єпископства, що потім було підтвержено папою Сільвестром. Про це зокрема оповідає і Галл Анонім [4, с. 401].

Згодом постало питання відновлення єпископату у Гнезно. Багато в чому це було пов'язано з тим, що сам факт існування Гнезненської кафедри символізував повторну реалізацію рішення з'їзду 1000 р. та створення самостійної польської церкви, яка була б незалежною від німецьких

архієпископств. Болеслав вибрав доволі вдалий час для реалізації цього наміру. У католицькій церкві набирав обертів кльонійський рух реформаторів, який якраз і вийшов з монастирів бенедиктинського ордену. Князь уже заробив собі авторитет серед церковних кіл своєю щедрою підтримкою монастирів у Польщі і тому міг розраховувати на підтримку кльонійців у питанні відновлення єпископської кафедри у Гнезно.

Відновлення кафедри в Гнезно мало сприяти ще одному політичному кроку Болеслава—його коронації. Поступове підняття особистого авторитету та авторитету країни на міжнародній арені поставило на порядок денний питання щодо отримання Болеславом II королівської корони, аналогічно до того, як цього прагнув його прадід Болеслав I. Часто польські джерела називають Болеслава II саме королем [4, s. 421]. Але питання коронації волею-неволею перетнулось з головною політичною подією того часу в католицькому світі—боротьбою за інвеституру.

У другій половині XI – на початку XII ст. католицька Європа відчула на собі один з наймасштабніших конфліктів епохи Середньовіччя—конфлікт за інвеституру. Інвеститурою (від лат. *investio*—одягати) у середньовічній Європі називали правовий акт передачі земельного володіння чи посади, який закріплював васальну залежність та супроводжувався надання якогось символічного предмету [1, с. 256]. Найчастіше це була звичайна палиця, хоча поступово вона змінюється на лезо меча (якщо васал був воїном) та стяг (васал є воєнноначальником) [1, с. 256]. Взагалі даний акт означав введення у право власності і лише після такого акту алод перетворювався на феодал.

Щодо церковного життя, то інвеститура у даному випадку означала призначення на посаду та введення в сан. Тобто цим правовим актом призначались претенденти на високі церковні посади. До середини XI ст. це питання не мало надто великої гостроти. Як правило на вищі церковні посади призначали світські правителі, зокрема найбільше це стосувалось імператорів, хоча при цьому була необхідною санкція римського папи, особливо у випадках призначень на посади архієпископів—глав церков певної країни, зокрема Чехії та Польщі.

У Польщі перший випадок інвеститури спостерігається у рішеннях Гнезненського з'їзду, коли імператор *etiam in ecclesiasticis honoribus quid ad imperium pertinebat in regno Polonorum* [4, s. 401] на користь князя Болеслава I. І у подальшому, як бачимо, на єпископські посади призначали світські правителі. Лише у 1046 році, коли Бенедикт IX призначив краківського архієпископа Аарона, то це було здійснено актом римської курії. Однак у даному випадку йшлося не лише про призначення як таке, а й про відновлення краківської кафедри загалом, тому у даному випадку акт інвеститури здійснювався владою понтифіка.

З початком кльонійських реформ та поступовим зростанням впливу церкви, питання інвеститури ставало все гостріше. Тим більше, що імператори продовжували втручатись у справи церковні. Так у 1048 році папу Бенедикта IX було відсторонено від влади і замість нього призначено Дамасія II, а через рік, після смерті Дамасія, імператор Генріх III призначив папою свого двоюрідного

дядька кардинала Бруно фон Егисхайма-Дагсбурга під ім'ям Льва IX. Новий папа був прихильником кльонійців і активно підтримував їхні починання, зокрема активно розпочав боротьбу проти симонії–продажу церковних посад. Два наступні папи – Віктор II та Стефан IX також були вихідцями з німецьких земель і ставлениками імператорів.

Однак у 1059 році понтифікат обійняв єпископ Флоренції кардинал Жерар Шеврон під ім'ям Микола II і уже 13 квітня Латеранський собор затвердив папську буллу *In nomine Domini* (В ім'я Господнє), яка ухвалювала, що відтепер папа обирається лише зборами кардиналів (те, що в подальшому отримало назву конклав) зі згодою кардиналів кліриків та духовенства [5]. Хоча булла віддавала належне «*нашому достойному синові Генріхові*» [5], однак разом з тим кардинали-єпископи отримали право самим, без згоди імператора, обрати папу, якщо це не вдасться зробити в Римі, *в тому місці, де це їм буде зручно* [5].

Папа Микола II перебував під значним впливом кардинала Гільдербранда (майбутнього папи Григорія VII), який фактично і був ініціатором прийняття булли *In nomine Domini*. Формально конфлікт ще не розпочався, однак такі кроки Риму явно не були до вподоби імператорській владі. Але прийняття такої булли багато в чому стало можливим завдяки тому, що ще 5 жовтня 1056 року імператор Генріх III помер, а його синові та наступникові Генріхові IV було лише 6 років. Регентшою стала мати малолітнього короля та дружина покійного імператора Агнеса з Пуатьє, яка не мала серйозного політичного досвіду. Також важливим фактом є те, що вихователем нового правителя був аббат Кльонійського монастиря Гуго.

У 1061 році Микола II помирає і папою було обрано єпископа Лукки кардинала Ансельмо ді Баджо (який прийняв ім'я Олександр II). Головним радником продовжував залишатись кардинал Гільдебрант. Конфлікт між папами та імператорами розгорався все більше

Польща до пори до часу залишалась нейтральною щодо даного конфлікту, оскільки була зацікавлена у хороших відносинах як з Римом, так і з Імперією. Також варто зазначити, що князь Болеслав II доволі серйозно втрутився у міжусобні війни в руських землях, допомагаючи своєму родичу князю Ізяславу Ярославичу.

Одночасно серйозно погіршилися відносини з Чехією, що загостило відносини Польщі з Імперією. Також назрівав конфлікт в Саксонії, спричинений тим, що саксонці підтримували Рим у конфлікті папи та імператора [3, р. 102] і досить імовірно, що Болеслав підтримував саксонських правителів. Однак польський князь не прагнув надто вв'язуватись у конфлікт з німецьким королем, оскільки це втягнуло б Польщу у довготривалий та важкий конфлікт.

У 1073 році німецький король Генріх IV вирішив нарешті розправитись з саксонцями. Тим часом у квітні цього ж року помирає папа Олександр II і новим понтифіком було обрано головного ініціатора реформ кардинала Гільдебранда, який прийняв ім'я Григорій VII. Було очевидно, що конфлікт, який тлів усі 60-роки тепер розгорнеться з новою силою.

Початок цього конфлікту переважна більшість джерел описує однаково – що до цього довела нечестиве життя короля Генріха [2, р. 174]. Дійсно доволі

вірогідно, що Генріх порушував певні неписані моральні норми того часу. Однак конфлікт багато в чому був спровокований політичними причинами

У 1075 році Генріх IV збирає у Вормсі сейм і на ньому проголошує детронізацію папи Григорія, мотивуючи це тим, що папу було обрано *лише згодою римлян та без згоди короля* [2, р. 175]. Суперечності навколо того, кому призначати єпископів розгоралась все сильніше.

Болеслав більше симпатизував Римові, оскільки що йому було потрібно добитись від папи дозволу на коронацію. Також князю було надзвичайно необхідно добитись дозволу на відновлення кафедри в Гнезно, яка мала б стати головною в польській церкві. Папа Григорій, відповідаючи на звернення князя Ізяслава Ярославовича, якого у 1073 році знову було вигнано з Києва до Польщі, надіслав два листи – один Ізяславу, а інший Болеславу.

У листі до Болеслава II Григорій VII пише: *Вам перш за все потрібно звернути увагу, що єпископи вашої землі, не маючи місця для митрополичого престолу і не будучи підпорядкованими ніякому керівництву, скитаючись тут і там, у відповідності зі свої призначенням, всупереч правилам і постановам святих отців* [6, s. 367-368]. У даному випадку папа прямо звертається до наболілого питання – відновлення митрополичої кафедри в Гнезно. Тому Григорій і постановив: *що стосується упорядкування, які потрібно у вас здійснити, то нехай послі або самі визначать у відповідності з настановами святих отців чи нехай доповідять про те, що треба зробити* [6, s. 368].

Фактично це означало те, що Григорій VII підтримує відновлення кафедри в Гнезно. Тим паче, що папа оцінив сприятливе ставлення Болеслава II до Риму, коли вказував про перемогу над недругами Болеслава [6, S.368]. Тобто Польська держава отримала доволі серйозну компенсацію за свою підтримку Святого Престолу, а також підтримку у майбутньому у випадку конфлікту з Імперією.

У 1076 році Григорій VII дав дозвіл на коронацію Болеслава, яка відбулась скоріш за все на Різдво 1076 року (Про це свідчать повідомлення польських рочників). Щодо того, хто коронував тут достеменно невідомо. Свентокшицький рочник містить повідомлення про гнезненського архієпископа Богуміла, який нібито і був першим очільником Гнезненської кафедри після відновлення [7, s. 773]. Але в інших джерелах про Богуміла немає жодних повідомлень. Краківський ж рочник повідомляє, що Болеслава коронував краківський єпископ Станіслав, однак цей рочник писався набагато пізніше ніж Свентокшицький і до того тут можлива присутній своєрідний регіоналізм. Так чи інакше Болеслав добився практично всього, чого прагнув і фактично знаходився в апогеї правління, однак далі відбулась одна з найзагадковіших подій польської історії. У 1078 році за наказом короля було страчено краківського єпископа Станіслава, що привело до масового бунту, в результаті якого Болеслава II було позбавлено влади

Список використаних джерел:

1. Блок М. Феодальне суспільство / М. Блок: [пер. з фр. В. Шовкун]. – Київ.: Всесвіт, 2002. – 528 с.

2. Annales Magdeburgenses // Monumenta Germaniae Historica, SS. – Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1859. – Bd. XVI. – S. 105–196.
3. Annalista Saxo / Monumenta Germaniae Historica. SS. – Hannover: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 1844. – S. 524-777.
4. Galla kronika // Monumenta Poloniae Historica. T. I. – Lwow: Drukarnia Zakladu im. Ossolinskich, 1864. – S. 379-484.
5. In nomine Domini [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.osjcuria.org/sga/young/gioppaolo/innominedomini.pdf>
6. List Grzegorza VII Papieža do Bolesława Smiałego // Monumenta Poloniae Historica. – Lwow: Drukarnia Zakladu im. Ossolinskich, 1864. – T. I. – S. 367-371.
7. Rocznik Swietokrzyski Dawny // Monumenta Poloniae Historica. – Lwow: Drukarnia Zakladu im. Ossolinskich, 1872. – T. II. – S. 772-773.

Мельников Е.О.

аспірант,

Маріупольський державний університет

РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОГО УПРАВЛІННЯ КИЇВСЬКОГО ТА ОДЕСЬКОГО ВІЙСЬКОВИХ ОКРУГІВ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

На початку ХХ ст. Російська імперія приділяла ретельну увагу військовим округам розташованим на українських землях, у зв'язку з розробкою плану можливих військових дій з Австро-Угорщиною та Німеччиною. Стан здоров'я військослужбовців залежить від своєчасного обстеження та належного рівня підготовки медичного персоналу та відповідних установ.

Швидке впровадження у життя новітнього обладнання та методів лікування, проведення операцій може зменшити кількість військових втрат та прискорювати одужання потерпілих. Для формування теоретичної основи створення новітньої української військової медичної справи велике значення має повна та достовірна реконструкція військових реформ на початку ХХ ст.

Вивчення питань перебудови й вдосконалення військово-медичного управління у Київському та Одеському військових округах протягом зазначеного часу не було присвячено ґрунтовного дослідження. У деяких працях, частково висвітлювали проблему реформування армії та медичної справи, але викладалися факти, без істотного аналізу.

Увагу вивченню військових реформ приділяли радянські історики Л. Бескровний та П. Зайончковський, але стан медичної справи на території України не був окремим предметом дослідження [1; 5]. І. Биков, А. Чепелєв розглядали питання підготовки, розгортання сил та засобів медичної служби в російській армії, а Н. Тонкий вивчав проблему стану медичного забезпечення Західних військових округів напередодні Першої світової війни [3; 7]. На сучасному етапі розвитку історіографії немає ґрунтовного дослідження